

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan pdf).

Viite:

Kinossalo, M., Kuusipalo, P., Jousmäki, H., Hautamäki, T. & Sihto, J. 2020. Ajallisuus ja aineistojen keräämisen taito - kokemuksia kasvatusinstituutioiden kentältä. Teoksessa: M. Salminen-Tuomaala, J. Hallila, S. Saarikoski & T. Tapio (toim.) Tietoa, taitoa ja teknologiaa: kehittämispolkuja sosiaali- ja terveysalalla. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 157, 274 - 294. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020092575810>

AJALLISUUS JA AINEISTOJEN KERÄÄMISEN TAITO – KOKEMUKSIA KASVATUSINSTITUUTIOIDEN KENTÄLTÄ

Maiju Kinossalo, KM, projektipäällikkö
SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Paula Kuusipalo, KM, väitöskirjatutkija
Tampereen yliopisto

Henna Jousmäki, FT, TKI-asiantuntija
SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Tiina Hautamäki, YTT, yliopettaja
SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Jaakko Sihto, opiskelija
SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri, Bachelor of Business Ad-
ministration -tutkinto-ohjelma

1 JOHDANTOA

Ajallisuus on ulottuvuus, joka on osa sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämistoimintaa eri tavoin. Aika ymmärretään ensisijaisesti resurssiksi, jota tarvitaan työtehtävien toteuttamiseksi. Ajallisuus on kuitenkin myös ulottuvuus, joka muovautuu eri tavoin niissä konteksteissa ja kasvatustutkimuksissa, joissa tutkijat toimivat. Ajallisuuden monipuolinen ymmärtäminen on keskeinen tutkimuksen ja kehittämistoiminnan toteuttamisen taito.

Tässä artikkelissa ajallisuutta lähestytään kysymällä, millainen rooli ajalla on osana lasten ja nuorten parissa tehtävää tutkimusta. Artikkelin pohjautuu päiväkirjahavaintoihin hankkeen kahdesta vaiheesta, joiden aikana ensin kerättiin kyselyaineistoa kouluissa sekä päiväkodeissa lapsilta, heidän huoltajiltaan ja opettajilta. Aineistoa kerättiin myös vastaanottokeskuksissa nuorilta ja sosiaalialan ammattilaisilta ja toisessa vaiheessa haastatteluaineistoa opettajilta sekä sosiaalialan ammattilaisilta.

Tässä artikkelissa on tehtävänä selvittää, millaisia tutkimuksen suunnittelun ja toteuttamisen vaiheita näissä kasvatusinstituutioissa on tärkeää huomioida sekä millaista ymmärrystä ajallisuudesta se vaatii. Artikkelissa tuodaan esille, millaisia taitoja tutkijalta aineiston kerääjänä vaaditaan, jotta aineistonkeruu saadaan toteutettua yhtäältä osana kasvatuksen institutionaalisia aikakäytänteitä ja toisaalta osana globaalia toimintaympäristöä yhteiskunnallisesti poikkeuksellisessa ajassa.

2 CHILD-UP - LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDEN PEDAGOGIIKKA

Tässä artikkelissa kuvataan Child-up - Lasten ja nuorten osallisuuden pedagogiikkaa kouluissa ja kasvatusyhteisöissä - moninaisen kotoutumisen tutkimus- ja innovaatioprojektissa toteutettua kysely- ja haastatteluaineiston keräämisen prosessia. Lähestymistapana on tutkijan taito ymmärtää ajallisuuden monisyisiä ilmentymiä tutkimuksen toteutuksessa suunnitteluvaiheessa ja kenttätöyssä. Hanke on Euroopan Unionin Horisontti 2020 -ohjelman rahoittama (nro. 822400), ja sen kansainvälinen nimi on Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a Way of Upgrading Policies of Participation. SeAMKin sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö on yksi seitsemästä eurooppalaisesta tutkimuskumppanista.

Hankkeen tarkoituksena on löytää menetelmiä ja vuorovaikutuksen tapoja, jotka edistävät maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten omaa toimijuutta aktiivisen osallistumisen sekä osallisuuden näkökulmista kouluissa (ks. esim. Baraldi & Iervese 2014). Hanke jakautuu kahtalaisiin tavoitteisiin, teoreettisiin ja käytännöllisiin.

Teoreettisena tavoitteena hankkeessa on lisätä ymmärrystä maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja heidän huoltajiensa kokemuksista oppilaitoksissa, varhaiskasvatuksessa ja kasvatusyhteisöissä sekä heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten toiminnasta. Tutkimuksessa kerätään monipuolista aineistoa (Clark 2004), josta tarkastellaan erityisesti sitä, millaiset käytännöt tukevat ja millainen vuorovaikutus edistää osallisuutta ja moninaista, lasten ja nuorten itse kokemaa ja toteuttamaa kotoutumista (ks. myös Puukko, Vuori & Kuukka 2019; Stenvall 2018; Taskinen 2017). Analyysissä löytyneiden havaintojen perusteella tuotetaan koulutusmateriaalia kasvatus- ja sosiaalialalle kansallisesti ja kansainvälisesti seitsemässä Euroopan maassa, jotka ovat Italia, Saksa, Belgia, Iso-Britannia, Puola, Ruotsi ja Suomi. Suomessa tutkimus toteutetaan Etelä-Pohjanmaan ja Pirkanmaan alueilla. Hankkeen työvaiheet esitellään kuviossa 1.

Kuvio 1. Child-up-tutkimuksen vaiheet.

SeAMKin erityinen vastuualue hankkeessa oli kyselyn suunnittelun ja toteutuksen ohjaus yhteistyössä hankekumppanien

kanssa. Tässä artikkelissa keskitytään kuvaamaan kokemuksia Suomen osatutkimuksen toteuttamisesta sekä sen jälkeen aloitetun, puolalaisen Jagellon yliopiston johtaman toisen työpaketin haastatteluaineistonkeruusta ajan näkökulmasta.

Kysely toteutettiin Etelä-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla syksyllä 2019. Se suunnattiin lapsille ja nuorille varhaiskasvatuksessa, perusopetuksen ala- ja yläluokilla sekä toisen asteen koulutuksessa. Lisäksi tehtiin erilliset kyselyt lasten huoltajille ja koulun ammattilaisille; opettajille, sosiaalityöntekijöille ja asioimistulkeille. **Haastattelut** toteutetaan ryhmähaastatteluina lapsille ja nuorille sekä lasten ja nuorten kanssa toimiville ammattilaisille, joita ovat opettajat, koulunkäyntiavustajat, ohjaajat, sosiaalialan ammattilaiset ja asioimistulkit. Haastatteluiden toteutus aloitettiin maaliskuussa 2020.

3 HANKKEEN AIKA AMMATTIKORKEAKOULUN OPETUKSESSA

Tutkimuksen tekemistä edeltää suunnitelman laatiminen. Jo suunnitelmavaiheessa arvioidaan ja kuvataan toteutukseen tarvittavia resursseja: aikaa ja työn määrää sekä rahoittamisen resursseja. Työmäärän arviointi ja aikatauluttaminen toteutetaan suhteessa tavoitteeseen. Tärkeitä kysymyksiä ovat esimerkiksi, kuinka monta haastattelua tai kyselyyn vastaajaa on tarkoitus tavoittaa. Suunnitelman tarkoitus on ohjata ja tukea tutkimuksen tekemistä. Suunnitelmavaiheessa määritellään yhteisesti sovittuja ennakoitavissa ja ennakoimattomissa olevia riskejä, jotka voivat vaikuttaa hankkeen toteutukseen ja aikataulussa pysymiseen.

Eurooppalaisen yhteistyöhankkeen toteutus vaatii hyvää suunnittelua, ja siinä tulee ottaa huomioon myös sellaisia näkökulmia,

joissa ymmärretään eri maiden kulttuurisia käytänteitä sekä hyviä tapoja lähestyä tutkimuksen tapauksia ja tutkittavia ilmiöitä. Tavoitteet ja resurssit määritellään yhteistyötahojen kesken tarkkaan jo hankehakemusta laadittaessa. Hakemusasiakirjaan määritellään kerättävät aineistot, niiden laajuus sekä tutkimuksen tekemiseen tarvittavat taloudelliset ja ajalliset resurssit. Työmäärä suunnitellaan kuukauden tarkkuudella jakautuen hankkeen keston mukaisesti, tässä tapauksessa 36 kuukauden aikajanelle.

Hankkeen toteutus kuvataan työpaketteina, joiden toteutukseen tarvittava työpanos ja ajallinen kesto määritellään. Toteutukseen tarvittavat työkuukaudet sekä työvaiheen alkamis- ja päättymisajankohdat kirjataan suunnitelmaan. Suunnitellun aikataulun noudattaminen on tärkeää, jotta tulokset ovat määräraikaan mennessä hyödynnettävissä tutkimuksen seuraavaa työpakettia tai toisin sanoen vaiheita varten. Lisäksi rahoittaja arvioi tutkimuksen etenemistä vertaamalla suunnitelmaa ja toteutumaa.

Ammattikorkeakoulun ajallisia käytäntöjä puolestaan ohjaavat ensisijaisesti opetukseen suunnattujen resurssien jakautuminen lukukausiksi ja periodeiksi. Tutkimusta ja kehittämistyötä tehdään hanketyönä, jota opettajat tekevät opetustyönsä ohessa. Opetus ja ohjaus vievät yleensä suurimman osan ammattikorkeakoulun opettajien työajasta. Tutkimuksen toteuttamiseen resursoidaan opettajien rinnalle TKI-asiantuntijoita eli alan kokeneita tutkijoita.

SeAMKissa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI) määritellään “pääosin aluetta palvelevaksi soveltavaksi tutkimukseksi”, jota toteutetaan yhteistyössä työelämän kanssa (SeAMK..., [viitattu 17.4.2020]). Esimerkiksi Child-up-hankkeessa uusien menetelmien kehittäminen pohjautuu koulujen ammatillaisten, tukiverkoston ja hankeasiantuntijoiden yhteistyöhön. Alueellisesti hanke lisää ymmärrystä siitä, millainen ilmiö on maahanmuuttajataustaisen lapsen ja nuoren hyvä osallisuus ja miten sitä voidaan alueen oppilaitoksissa parantaa.

Ammattikorkeakoulussa eräänä hanketyön tavoitteena on, että opiskelijoita innostetaan ja otetaan mukaan hankkeisiin. Hanketyön ja opetuksen ajallisuus kietoutuvat yhteen, jos esimerkiksi opiskelija tekee opinnäytetyötänsä hankkeen aihepiiristä. Hankkeessa toimiva opettaja voi käyttää tutkimustyössä kertyvää asiantuntemustaan toimiessaan opinnäytetyön ohjaajana.

Child-up-hanketta on sidottu osaksi sosiaali- ja terveystieteiden opetusta eri tavoin. Syksyllä 2019 toteutettiin opintojakso, jossa joukko opiskelijoita osallistui käyttäjälähtöisen kehittämisen näkökulmasta tutkimuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksen yksiköissä. Siinä opiskelijoiden keskeinen tehtävä oli tarkastella lasten osallisuutta hankkeen teemojen näkökulmasta. Opiskelijat haastattelivat lapsia ja keräsivät samalla aineistoa tutkimukseen sekä hyödynsivät teemoja opintojakson tehtävänannossa, jonka tehtävänä oli soveltaa hanketta ja käyttäjälähtöistä lähestymistapaa lapsia osallistavan menetelmän suunnittelussa. Lisäksi Child-up-hankkeeseen on valmistumassa kaksi ylemmän AMK-tutkinnon opinnäytetyötä sekä muita yksittäisiä opintosuorituksia.

Opiskelijoiden osallistuminen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiohankkeeseen sen eri työpaketeissa on tärkeä työpanos, joka ensinnäkin lisää opiskelijan ymmärrystä yhteiskunnallisesti merkittävistä ilmiöistä, projektin etenemisestä ja tutkimuksellisesta lähestymistavasta. Toiseksi opiskelijan työ edistää hankkeen toteuttamista. Opiskelija pääsee tekemään opintojaan osana työelämää palvelevaa kehittämiskokonaisuutta, mikä tekee hanketyöhön osallistumisesta merkityksellistä. Tällainen osallistuminen lisää opiskelijan valmiuksia oman uran ja kehittymisen näkökulmista paitsi urasuuntautumisen, myös kokonaisuuden ymmärtämisen ja toteuttamisen puolesta. Hankkeeseen on osallistunut myös tutkimusavustajana harjoitteluaan suorittava kansainvälisen liiketalouden opiskelija sekä Tampereen yliopiston opettajaksi opiskeleva projektiopintojaan suorittava opiskelija.

4 KYSELYN LAATIMINEN

Kyselytutkimuksen muotoilu tapahtui SeAMKin johtamana kansainvälisenä yhteistyönä keväällä 2019. Kyselyn tarkoitus oli kartoittaa tukijärjestelmien toimivuutta sekä eri vastaajaryhmien näkemyksiä koulun käytännöistä sekä toimijuuden, osallisuuden ja moninaisuuden kokemuksista. Tutkimusasetelmassa ja Horisontti 2020 -teemassa on määritelty, että vastauksia tarkastellaan sukupuolen ja maahanmuuttotaustan sekä eri vastaajaryhmien mukaan. (Child-up 2019 - 2021.)

Kyselyn laadinnassa tutkijan aikaa vievin osuus on muotoilla kysymykset ja vastausvaihtoehdot siten, että ne tuottavat tietoa mittauksen kohteesta eli tarkasteltavasta ilmiöstä, kuten lasten ja nuorten aktiivisesta osallistumisesta ja osallisuutta edistävästä toimijuudesta sukupuolen ja maahanmuuttotaustan toimisessa taustamuuttujina. (Child-up 2019 - 2021.) Kyselylomakkeesta tehtiin paperille tulostettavat sekä sähköiset versiot.

Haastattelututkimuksen työtä johtaa Jagellon yliopisto Puolasta, ja ensimmäiset ehdotukset haastattelurungoiksi otettiin vastaan loppuvuodesta 2019. Sitä seurasi hankekumppaneiden kommenttikierros, ja viimeistellyt kysymykset saapuivat helmikuussa 2020. Tätä vaihetta seurasi haastattelukysymysten suomentaminen ja soveltaminen suomalaiseen kulttuuriin sekä tapaan, jolla huomioidaan kotimaisia kulttuurisia ja institutionaalisia käsitteitä. Haastattelututkimuksen tavoitteena on antaa ääni niille merkityksille, joita kyselyssä on mahdotonta saavuttaa ja saada syvää ymmärrystä niistä kokemuksista, jotka tukevat maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten osallisuutta.

Kumppanuushankkeessa kyselyiden ja haastattelukysymysten suunnitteluun kuluu aikaa enemmän kuin yksittäisen tutkijan itsenäisesti toteuttamassa kansallisessa tutkimuksessa. Sisällöllisistä tulkinnoista ja sanamuodoista on neuvoteltava

kansainvälisten kumppaneiden kesken ja sovittava yhteisistä pelisäännöistä. Suomessa myös tutkimuksen monipaikkaisuus sekä useiden erilaisten vastaajaryhmien huomioiminen lisäsivät suunnittelutyötä ja työhön tarvittavaa aikaa.

5 EETTINEN LUPA- JA SUOSTUMUSPROSESSI

Tarkasti laaditun suunnitelman lisäksi tutkimuksen toteuttaminen ihmistieteissä vaatii eettisen suunnitelman ja tarkastelun, ja toimiin haetaan eettinen lausunto. Tutkimuksen eettisten periaatteiden noudattaminen edellyttää monenlaisia toimia ennen kyselyn tai haastattelun toteuttamisen aloittamista. Tutkimusluvat on haettava usealta taholta, joita tässä tapauksessa edustivat eri kunnat ja kunnissa eri hallinnonalat. Kyselylomakkeiden ja haastattelukysymysten laatiminen edellytti kysymysten soveltamista kunkin eri vastaajaryhmän tilanteeseen sopivaksi. Tutkimuslupaprosessi oli näin ollen ensimmäinen vaihe, ennen kuin voitiin aloittaa vastauksien kerääminen tai olla yhteydessä kuntien tutkimusyksiköihin. Eri kunnat ja hallinnonalat edellyttivät erilaisia prosesseja. Lupaprosessit käynnistettiin kuukausia ennen varsinaisen kyselyn toteuttamista.

Ennen kyselyn ohjaamista suoraan kyselyyn vastaajille ja ennen haastattelun aloittamista toteutettiin hyvien tieteellisten käytänteiden mukaan suostumusprosessi. Tässä hankkeessa suostumusprosessiin kuluva aika lisää hankkeen kokonaisaikaa sen koskettaessa jokaista tutkimukseen osallistuvaa. Hallinnosta saatu lupa tutkimukseen ei ole ennuste suostumukselle, mutta edeltää sitä ja suostumus on viime kädessä se, joka edeltää tutkimukseen osallistumista. Tämä tekee alaikäisten kohdalla suostumusprosessista kaksivaiheisen. Suostumusta pyydettiin alaikäisen huoltajalta sekä sen jälkeen alaikäiseltä itseltään. Asian esittäminen eri-ikäisille riittävän monipuolisesti ja ymmär-

rettävästi vaatii tutkijalta hyvää valmistautumista sekä ymmärrystä iänmukaisesta kehitysvaiheesta.

Monikulttuurisissa yhteisöissä suostumusprosessin ajankulua lisää käännösten teettäminen vastaajien omalle kielelle. On selvää, että suostumuksen kirjallinen dokumentti tietoineen tutkimuksesta, selostus tietosuojasta, tunnistetietojen poistamisesta ja aineiston säilyttämisestä ovat joskus vaikeaa luettavaa omalla äidinkielelläkin, ja siksi on tarpeen tarjota tietoa tarvittaessa usealla kielellä.

Monivaiheisen prosessin ja suostumuksen antamisen jälkeen vastaajan on mahdollista kuitenkin keskeyttää tutkimukseen osallistuminen vapaasti aina, kun haluaa. Ajankäytöllisesti tämä on otettava huomioon siinä, että aina ei ole helppo saavuttaa sellaista vastaajamäärää, joka on tavoitteena.

6 KYSELYN TOTEUTTAMINEN

Koska kyselyn tarkoitus oli kartoittaa lähtötilannetta kouluissa ennen hankkeen seuraavassa vaiheessa toteutettavia tutkimustoimia, kyselyaineiston keruu toteutettiin yhteistyössä koulujen ja muiden organisaatioiden kanssa. Kuntatason tutkimuslupien vahvistumisen jälkeen edettiin seuraavissa kappaleissa kuvatun mukaisesti. Lukukauden alussa tutkijat ottivat henkilökohtaisesti yhteyttä joko sähköpostitse tai puhelimitse useimmiten molempia kanavia käyttäen niihin yksiköihin, jotka kuntatasolla suositeltiin tutkimuksen kohteiksi. Yksiköihin saatiin yhteyshenkilöt, joiden kanssa sovittiin kyselyn toteuttamisen tavasta ja ajankohdasta.

Eri ikäisten vastaajien saavuttamiseen tarvittiin joustavia käytäntöjä. Toisella asteella ja yläkoulussa lähes kaikki vastasivat sähköiseen kyselyyn. Kyselystä vastasi luokan ohjaava opettaja tutkijan laatiman ohjeistuksen pohjalta. Perusopetuksen alalu-

killä tutkijat olivat paikalla oppitunnilla, kertoivat tutkimuksesta ja ohjeistivat sekä vastaanottivat henkilökohtaisesti oppilaiden suostumus- ja vastauslomakkeet.

Kaikkein nuorimpien vastaajien ei voitu olettaa vastaavan kirjallisesti, vaan tutkijat kirjasivat varhaiskasvatuksessa olevien lasten vastaukset henkilökohtaisesti lomakkeeseen. Näin tilanne sovellettiin hienovaraiseksi ja lapsilähtöiseksi haastatteluksi. Tutkijan työaika säätelivät erilaisten osallistujien ohjeistamiseen ja vastaamisessa avustamiseen tarvittavat resurssit: ammattilaisille voitiin lähettää sähköinen kysely ryhmäsähköpostina yhteyshenkilön välityksellä, ja he käyttivät omaa aikaansa vastaamiseen, kun taas nuorimpien vastaajien kanssa tutkija vietti lapsen kanssa kasvokkain keskimäärin puoli tuntia vuorovaikutteista aikaa.

7 INSTITUUTIOIDEN AIKA TUTKIMUKSELLE

Aika ja tila määrittelevät koulupäivän päivärutiineja (Billmayer 2019), ja niiden osuus on keskeinen koulutuksen jokapäiväisissä prosesseissa (Vuorisalo, Rutanen & Raittila 2015). Koulupäivän sisällä tekeminen on aikataulutettu 45 minuutin oppituntien, välituntien ja ruokailuajan pituuden mukaisiksi aikajaksoiksi, joka voi vaihdella viikon eri päivinä. Lukuvuosi on jaettu kahdeksi lukukaudeksi, joita lomajaksot ja viikonloput rytmittävät. Varhaiskasvatuksessa tietyt rutiinit seuraavat toisiaan päivän kulussa.

Se, miten arki on ajallisesti jäsennetty, merkitsee lapsille erilaisia näkökulmia sen mukaan, miten he mieltävät säännöt (Thornberg 2008). Aika on arvokas resurssi tutkijoille ja sitä samaa se on myös opettajille. Lasten ja nuorten kokemukset säätelevät sitä samaan aikaan, kun instituution lukujärjestys sanelee rytmiä ja eri tiloissa tapahtuvaa toimintaa. Hankkeen kyselytutkimuksen

vaiheessa liikuttiin monin tavoin lasten, nuorten sekä instituutioiden välittämän ajan ja toiminnan kentällä.

Kasvatusinstituutioissa toteutettava tutkimus ottaa aikaa tärkeästä kasvatustyöstä ja rutiineista, joiden väliaikaisessa muuttamisessa tutkijan on oltava nöyrä. Tutkijan on ymmärrettävä, että välitunti tai ruokatauko koskettavat myös tutkimusta. Aikaa ja tilaa ajatellen tutkijan on soveliasta havainnoida rutiinien kulkua ja ymmärtää niiden vaikutus lapsen osallistumiseen. On myös vastaamisinnokkuuden kannalta eri asia täyttää kysely luokahuoneessa oman pulpetin ääressä oppitunnin aikana kuin täyttää se välitunnin aikana käytävällä samalla, kun vertaiset ovat tauolla. Alaikäisten parissa tehtävä tutkimus edellyttää erityisiä eettisiä pohdintoja (Society for Research in Child Development 2007). Niihin sisältyy myös kysymykset lapsen oikeudesta opetukseen, taukoon, turvalliseen ympäristöön ja koskemattomuuteen sekä siihen, että tutkimukseen osallistuminen ei aseta lasta millään tavalla vahingoittuvaan tilaan. Ymmärrys alaikäisen iästä ja kehitysvaiheesta lisää varmuutta toimia tutkijana lasten kanssa. Tutkijan on pystyttävä tarkkailemaan lapsen sanallisia ja sanattomiakin vihteitä siitä, onko hän halukas osallistumaan tutkimustilanteeseen ja sen aikana.

Tutkimuksen toteuttaminen koulussa voidaan kokea myös virikkeelliseksi, arjesta poikkeavaksi, toiminnaksi, josta voi oppia tutkittavasta ilmiöistä tai yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Tavallisesti opettajat ovat myönteisiä tutkijoiden vierailuille, mutta suomalaisen koulujärjestelmän runsas tutkiminen aiheuttaa kokemuksia projektitulvista, minkä vuoksi tutkimus- ja kehittämistoiminta ei ole aina tervetullutta. Tämä asettaa haasteita päätöksentekoon, koska on tunnistettava, millaiselle tutkimushankkeelle on hyödyllistä antaa lupa ja aikaa. Täytyy myös pohtia, että mikä hyödyttää paikallisesti tai yhteiskunnallisesti kehittämistyötä vaikuttavasti. On tavallista, että tutkimuksen tulosten hyödyntäminen vie aikaa, mikä ei aina motivoi tutkimukseen osallistumista. Lisäksi sitoutumisen aste ja opettajan tai

instituution mahdollisesti kuormittavaksi kokema ajankäyttö on syytä selventää konkreettisesti: kuinka paljon aikaa tutkimukseen tulee käyttää tai tutkimus tulee sitä viemään sekä mitä toimintoja siihen kuuluu.

8 AINEISTON KERÄÄMINEN JA KOKEMUKSET AJASTA KASVATUSINSTITUUTIOISSA

Hankkeen tutkimussuunnitelmassa kysely- ja haastatteluaineiston keräämisen määrälliset tavoitteet ovat korkeat, ja ne tulee suorittaa suunnitellun ajan sisällä (Child-up 2019 - 2021). Aineiston keräämiseen kului ja kuluu edelleen paljon aikaa. Kyselyaineisto kerättiin syksyllä 2019, ja sitä toteutti neljä tutkijaa sekä opiskelijoita. Oli tarpeen arvioida, miten paljon aikaa menee yhtä kyselyä kohti, jotta voitiin mitoittaa kyselyn toteuttamiseen kuluvan ajan yhtä koulua tai päiväkotia kohti. Tutkijan tuli lisäksi toimia kasvatusinstituution määrittelemän aikataulun mukaan, kuten edellä on esitetty.

Seuraavaksi tarkastellaan päiväkirjamerintöihimme liittyviä havaintoja ajan eri kokemuksista aineistonkeruun aikana. Kirjaimet aineistoesimerkkien jälkeen viittaavat tutkijoihin, jotka ovat olleet keräämässä aineistoa.

“Kaiken kaikkiaan tapasin kahdeksan lasta klo 9.15 - 14 välisenä aikana (mukana 30 minuutin tauko lasten lounasaikaan). Tämä tarkoittaa, että minulla meni keskimäärin 20 - 30 minuuttia aikaa yhtä kyselyä kohti.” (PK, varhaiskasvatuksessa.)

Koululaisilla kyselyyn vastaamiseen kului vähemmän aikaa kuin lapsilla, joita tutkija haastatteli kyselyyn vastaamista varten päiväkodeissa. Jos koulun aikatauluun sopi, kyselyyn vastaamiseen

varattiin kaksi oppituntia, mutta tavallisesti kyselyyn toteuttamiseen saimme käyttöömmme noin yhden oppitunnin. Seuraavassa on esimerkki siitä, miten koululaiset saivat käyttää aikaa sen verran kuin tarvitsivat. Kun oppitunnit lähenivät loppua ja kyselyyn vastaamisen aika alkoi käydä vähiin, alkoi opettaja säädellä ajankäyttöä suhteessa instituution oman ajan jäsentymiseen ja opettajan velvollisuuteen.

“Oppilaat keskittyivät vastaamiseen todella hyvin, vaikka aikaa kului puolitoista tuntia. Opettaja ei halunnut pitää taukoa ja tilanteen lopussa hän otti itse ohjat käsiinsä. Hänellä oli kiire mennä välituntivalvontaan.” (MK, TT.)

Kyselyn vastaajina lapset olivat aluksi käytetyn ajan säätelijöitä ja käyttivät sen kyselyyn paneutuen ja välillä kysymyksiä tutkijoille esittäen. Koulun päivärytmi asetti rajat kyselyyn vastaamiselle, kun opettaja huomasi oppitunnin pian päättyvän ja välituntivalvonnan alkavan. Kyselyyn vastaaminen oli suoritettava nopeasti loppuun.

Kyselyyn vastaaminen oli kaikille lapsille vapaaehtoista ja suostumuslomakkeen täyttämiseen varattiin aikaa ennen kyselyyn vastaamista. Vastaamiseen sai käyttää aikaa sen verran kuin se koulun aikataulun puitteissa oli mahdollista. Jos kyselyyn vastaamiseen jäi aikaa alle puoli tuntia, voitiin erilaiset vastaamisen tavat siitä huolimatta ottaa huomioon ja lomakkeiden täyttämisessä tarvittaessa autettiin.

Koulun oppitunnin aikataulu saattoi yllättäen muuttua esimerkiksi keskusturadion kautta kaikkien kuunneltavaksi tarkoitettujen ilmoitusten vuoksi. Myös opettajilla saattoi olla ilmoitusasioita, jotka veivät aikaa kyselyyn varatusta ajasta. Seuraavassa esimerkissä tulee esille, miten ilmoitukset viivästyttävät suunnitellun kyselyyn vastaamisen aloitusta. Kyselyyn vastaaminen jäi joiltakin lapsilta kesken, koska yllättävät tilanteet muuttivat ajankulua.

“Opettaja ja oppilaat saapuivat luokkaan hieman myöhässä. Opettajalla oli luokkalaisille kolme ilmoitusasiaa, minkä jälkeen seurasi yleiskuulutus. Tämän seurauksena aineistonkeruuseen ja suostumuslomakkeen täyttöön jäi aikaa noin 27 minuuttia. Lomakkeen kanssa osa oppilaista eteni itse ja nopeasti omaan tahtiin. Toisille lomakkeen täyttäminen oli yhteisestä täyttämisestä huolimatta hyvin vaikeaa. Jokainen ei ehtinyt täyttää kokonaan lomaketta. Maahanmuuttajataustaiset lapset olivat ylpeitä saadessaan vastata heitä koskeviin kysymyksiin.” (MK.)

Päivärytmi vaikutti lasten kyselyyn vastaamiseen. Lounaan jälkeen monet lapset olivat väsyneitä eivätkä niin halukkaita vastaamaan kyselyyn kuin aamulla, jolloin vireystila on yleensä korkeampi. Tämä tuli hyvin selvästi esille päiväkodeissa, mutta näkyi myös kouluissa, kuten seuraavasta koulussa kyselyä toteuttaneen tutkijan päiväkirjamerkinnästä käy ilmi.

“Lounaan jälkeen huomasin, että lapset olivat väsyneitä ja hiljaisia. He vastasivat vain lyhyesti. Ennen lounasta lapset olivat hyvin kiinnostuneita ja halusivat puhua monista asioista.” (JS.)

Paras aika kyselyyn vastaamiseen oli lapsille päiväkodeissa ja kouluissa aamupäivällä ennen lounastaukoa. Tutkijat eivät kuitenkaan voineet vaikuttaa siihen, mihin aikaan kyselyyn vastattiin. Aikataulut sovittiin sen mukaan, miten ne kasvatusinstituutioiden aikatauluihin sopivat.

Lapsi orientoituu aikaan ja paikkaan hieman eri tavoin kuin aikuinen. Koululaisille kyselyn jotkin kysymykset herättivät ihmetystä tai ne eivät kiinnostaneet. Osa heistä ei keskittynyt kyselyyn tai haastatteluun ja huomio kiinnittyi helposti muihin asioihin. Tutkijaa tilanteissa haastoi se, että kyselyyn varattu aika oli loppumassa. Jos luokassa oli mukana avustaja, auttoi hän tutkijoiden ja opettajan kanssa lapsia kyselyyn vastaamisessa.

“Seuraava luokka oli xx, jossa oli nuorimmat lapset, joilla toteutin kyselyn. Koska oppilaat olivat niin nuoria, me kävimme kyselyn läpi kohta kohdalta. Tässä luokassa oli joitakin oppilaita, joilla oli vaikeuksia keskittyä tehtävään. Luokassa oli myös kouluavustaja, joka auttoi oppilaita, joten pystyimme toteuttamaan kyselyn aikataulussa.” (JS.)

Nuoret vastaajat eivät suhtautuneet haastatteluun siten, että se olisi päivän tavallisiin askareisiin kuuluva asia, johon myös opettaja toivoo lapsen vastaavan, vaan tavallisesti se herätti uteliasta suhtautumista uuteen tilanteeseen. Jotkut pienimmät vastaajat innostuivat tutkijan päiväkotiin tulemisesta ja esittelivät itselleen tärkeitä asioita, joita ei välttämättä kyselyssä lainkaan kysytty. Tutkijalla oli haasteena pysyä tilanteessa aikataulussa ja johdattaa lasta vastaamaan kyselyyn samalla, kun oli pysyttävä herkkänä tilanteen arvioimiselle.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa keskustelua herätti perhekäsitteen eri tavoin koetut merkitykset eri kulttuureissa.

“He nostivat hyvin mielenkiintoisen kysymyksen käsitteestä `perhe`. Se voidaan ymmärtää eri tavoin eri kulttuureissa. Keskustelimme turkkilaisen ja suomalaisen perhekäsitteen merkityksestä.” (PK, MK.)

Tällaiset rikastuttavat keskustelut haastoivat tutkijat miettimään, miten eri tavoin perheestä, sukupuolesta ja koulunkäynnin hyvien käytänteistä voisi kysyä niin, että eri kulttuureista tulevat vastaajat voidaan huomioida ja kyselyssä säilyy tarvittava avoimuus. Ne auttavat ymmärtämään kokemuksia runsaasti sekä asemoitumaan tutkijana erilaisiin näkökulmiin, joiden avulla eri vastaajaryhmiä on sopiva lähestyä.

Kyselyn kysymysten tulkitsijoita ja haastajia on aina yhtä monta kuin siihen on vastaajia. Kyselyyn vastaaminen on sidoksissa monin tavoin yksilöiden ja yhteisöjen elämään, joka on sidoksissa tutkimuksen toteuttamisen aikaan ja paikkaan (Jauhiainen 2016).

Moninaisen tulkintalähtökohdan tässä tutkimuksessa luovat paitsi vastaajaryhmien edustamat eri instituutiot myös vastaajien ikä sekä asema oppilaana, huoltajana tai ammattikunnan edustajana. Erityisesti huoltajien tavoittaminen kyselyyn motivoituneina vastaajina haastoi tutkijat: kysely saavutti huoltajia runsaasti, mutta suurin osa heistä jätti vastaamatta. Siitä syystä tutkijoiden on lisättävä ymmärrystä siitä, miten perheiden aikaa ja kiinnostusta voisi sovittaa yhteen silloin, kun toivotaan vastaajia huoltajista kotona.

9 HAASTATTELUAINEISTO JA GLOBAALIN TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSEN AIKA

Kyselytutkimusta seuranneen työvaiheen tavoite oli opettajien ja muiden ammattilaisten haastatteleminen heidän kokemustensa ja näkemyksiensä esilletuomiseksi. Haastateltavien opettajien rekrytointi alkoi helmikuussa 2020, vaikka tiedostettiin, että lähestyvä talviloma verottaa opettajien aikaa ja vastaamisinnostusta. Muutamaa tiedusteluun saatiin vastaus, että ”palataan asiaan loman jälkeen”, ja hankkeen markkinointi ja rekrytointi jatkuivat edelleen maaliskuussa. Ensimmäiset haastattelut sovittiin kuukauden toisella viikolle - haastatteluajan sopimisessa ajankohta ja yhteisen tapaamisajan kesto ovat itsestään selvästi keskeisiä asioita. Tässä tutkimuksessa yksilöhaastatteluille varattiin koulun aikaa mukaileva oppitunnin mittainen 45 minuuttia, jonka lisäksi tutustumiseen ja suostumuslomakkeen esittelyyn ja allekirjoittamiseen meni 5 - 15 minuuttia.

Tutkimuksen tässä vaiheessa eurooppalainen tutkimusyhteistyö kohtasi ennennäkemättömän haasteen: Kiinasta liikkeelle lähtenyt koronaepidemia (COVID-19) oli rantautunut Italiaan ja sulkenut paikalliset yliopistot vaikeuttaen pääpartnerimme

(University of Modena and Reggio Emilia) toimintaa (esim. YLE 24.3.2020). Hyvin pian tämän jälkeen yliopistot ja koulut suljettiin Puolassa, jossa partnerimme Jagellon yliopisto puolestaan vastasi juuri käynnistyneen laadullisen vaiheen johtamisesta. Koulujen sulkeutuminen ja hankkeen tutkijoiden siirtyminen etätöihin vaikuttivat tutkimuksen tekemisen arkeen, ajankäyttöön ja viestintään. Tutkimussuunnitelman ja toteuttamisen kannalta haaste on sellainen, jota ei pystynyt kuvailemaan edes ennakoimattomaksi riskiksi.

Kotimaisessa toimintaympäristössä tilanne muuttui voimakkaasti ensimmäisten kolmen henkilökohtaisen haastattelukäynnin jälkeen. Ensin koulujen ja päiväkotien toiminta rajattiin niiden omien rakennusten ja pihapiirien alueelle, mikä tarkoitti, etteivät myöskään vierailijat, kuten tutkijat, olleet tervetulleita kouluihin. Tässä vaiheessa opettajien kanssa sovittiin jo sovittujen haastattelujen siirrosta tai toteuttamisesta puhelimitse (puhelinhaastatteluiden erityisyydestä ks. Ikonen 2017). Pian tämän jälkeen kouluissa siirryttiin etäopetukseen, mikä muutti kokemusta ajasta tämän hankkeen kannalta: yhtäältä tuntui, että poikkeusoloissa aika pysähtyi, kun työ ja muu elämä rajautuivat suositusten mukana kotiympäristöön. Tutkimuksen toteuttaminen suunnitelman mukaan pysähtyi myös; toisaalta haastatteluaineiston keräämistä ja muuta työtä tuli jatkaa poikkeusoloissakin. Tämä aiheutti hankkeessa sekä paikallisesti että kansainvälisesti monenlaista pohdintaa, ei vähiten siksi, että haastateltavien rekrytoiminen muuttui paitsi haasteelliseksi opettajien ajan kuluessa etäopetusrutiinien löytämiseen, myös röyhkeän tuntuiseksi, jopa eettisesti arveluttavaksi, tutkijoiden tunnistuessa opettajille poikkeusoloista aiheutuneen stressin määrään. Tätä kirjoittaessa pohdinta jatkuu yhteistyössä eri maiden partnereiden sekä rahoittajan kanssa; selvää on, että haastatteluja jatketaan etäyhteyksillä kenenkään terveyttä vaarantamatta.

10 LOPUKSI: TUTKIMUS- JA TYÖELÄMÄTAIDOT POIKKEUKSELLISESSA AJASSA

Tässä artikkelissa on esitelty ajallisuuden monipuolista ymmärtämistä tutkimus- ja kehittämistoiminnan toteuttamisen taitona. Lopuksi pohditaan poikkeuksellisen ajan asettamia erityisvaatimuksia työelämän sekä tutkijoiden tiedoille ja taidoille sekä heidän käyttämälleen teknologialle.

Kasvotusten tapahtuvien haastattelujen vaihtaminen etäyhteyksillä (puhelin, Skype, Zoom, Teams tms. kanava) toteutettaviin haastatteluihin ei ollut järisyttävä muutos, ellei tutkita nimenomaisesti ei-sanallista vuorovaikutusta, sillä puhelimesta tutkijan ulottumattomiin jäävät esimerkiksi ilmeet, eleet, katseen suunta ja muu kehollinen asemoituminen (embodiment). Tässä tutkimuksessa haastattelujen tavoite oli nimenomaan sanallisen asiasisällön talteen saaminen. Tutkijan on kuitenkin hyvä ymmärtää omien tutkimuskysymystensä vaatimukset aineistonkeruun ja aineiston analyysin menetelmille, ja näiden seuraukset tulosten tulkintaan.

Etähaastattelu vaatii tutkijalta tietoa omassa organisaatiossa sekä haastateltavalla käytettävissä olevista laitteista, ohjelmista ja sovelluksista ja näiden ominaisuuksien sopivuudesta tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimusetiikkaan. Haastattelua sopiessa tarvitaan hyviä kirjallisia ja/tai suullisia viestintätaitoja; erityisesti poikkeustilanteessa tarvitaan näiden lisäksi sosiaalisia ja tunne-elämän taitoja, jotta haastateltavassa herää luottamus haastattelijaa kohtaan ja halu vastata avoimesti hänen esittämiinsä kysymyksiin. Haastateltavien - ja kollegoiden - empaattinen kohtaaminen teknologiavälitteisesti fyysisen välimatkan päästä on taito, jota sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämistoiminnassa, ja laajemminkin ihmis- ja sosiaalitieteissä, tarvitaan maailman terveystilanteesta riippumatta.

Poikkeustilanteen vaikutukset Child-up-hankkeeseen liittyvät keskeisesti siihen, että ne ilmaantuivat hankkeen toisen toteutusvuoden käynnistyttyä juuri laadullisen aineistonkeruun alettua. Hankesuunnitelman riskiarvioissa ei millään mielikuvituksen määrällä ollut varauduttu pandemian tapaiseen force majeure-tilanteeseen. Tilanteen asteittainen eteneminen tutkimuksen eri toteuttajamaissa haastoi epävarmuuden ja paineiden sietoon, valmiuteen keskustella uusista, luovista ratkaisuista sekä empaattiseen, selkeään viestintään partnereiden kesken.

Myönteistä poikkeuksellisessa tilanteessa voi olla se, että kalenterista poisjäävät, liikkumista vaativat työtehtävät ja palaverit vapauttavat enemmän aikaa tutkimustyölle. Toisaalta aikaresursssia joudutaan suuntaamaan uudenlaiseen orientoitumiseen aineistonkeruun ja hankesuunnitelman toteuttamiseksi. Hankkeen aineistojen keräämistä joudutaan arvioimaan uudelleen ja määrällisistä tavoitteita jouduttaneen mukauttamaan, mikä voi tuoda lisää aikaa aineiston syvemmälle analyysille ja tulkinnalle. Hankeaika on rajallinen rahoittajan myöntämästä puolen vuoden lisäajasta (ei rahasta) huolimatta, ja aika näyttää, että millaisena Child-up-hankkeen kokonaisuus näyttäytyy poikkeustilanteessa tehtyjen toimien jälkeen ja hankkeen päättyessä.

Taidot, joita ajallisuuden ymmärtämiseen ja kulttuurienväliseen, globaaliin toimintaan ja empaattiseen kohtaamiseen, laitteiden ja sovellusten välittämään vuorovaikutukseen tarvitaan, ovat yhä keskeisempiä teknologiavälitteisessä yhteiskunnassa joka alalla ja arkipäivää kansainvälisessä yhteistoiminnassa. Opiskelijoita on suotavaa ohjata niiden omaksumiseen pedagogisesti, proaktiivisesti ja johdonmukaisesti, jotta he ovat paremmin valmistautuneita kuin aikamme organisaatiot tai tutkimuksen tekijät. Epäilemättä korona teki maailmastamme yhä ennustamattomamman, mikä vaatii sosiaali- ja terveysalan toimijoilta vahvaa ja ennakoivampaa toimintaotetta.

LÄHTEET

Baraldi, C., & Iervese, V. 2014. Observing children's capabilities as agency. Teoksessa: D. Stoecklin & J.-M. Bonvin (eds.) Children's rights and the capability approach: Challenges and prospects. Dodrecht: Springer, 43 - 66.

Billmeyer, J. 2019. Time and space in the classroom: lessons from Germany and Sweden. *Nordic journal of studies in educational policy* 5 (1), 8 - 18.

Child-up. 2019 - 2021. Child-up - Lasten ja nuorten osallisuuden pedagogiikkaa kouluissa ja kasvatusyhteisöissä - moninaisen kotoutumisen tutkimus- ja innovaatioprojekti. Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a Way of Upgrading Policies of Participation. Euroopan Unionin Horisontti 2020 tutkimus- ja innovaatio-ohjelma (nro. 822400).

Clark, A. 2004. The mosaic approach and research with young children. Teoksessa: V. Lewis, M. Kellett, C. Robinson, S. Fraser & S. Ding (eds.) *The reality of research with children and young people*. London: Sage, 142 - 161.

Ikonen, H.-M. 2017. Puhelinhaastattelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 230 - 243.

Jauhiainen, A. 2016. Mihin sukupuolihistoriaa tarvitaan kasvatus- ja aikuiskasvatustieteissä. *Aikuiskasvatus* 36 (3), 215 - 219.

Puukko, M., Vuori, H. & Kuukka, K. (toim.) 2019. Tiellä parempaan: Maahanmuuttajien koulutukseen integroitumisen hyviä käytäntöjä -arviointiraportti. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Karvi Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. [Viitattu 17.4.2020]. Saatavana: https://karvi.fi/app/uploads/2019/05/KARVI_1419.pdf

SeAMK Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Ei päiväystä. Tutkimus, kehittäminen ja innovointi. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.4.2020]. Saatavana: <https://www.seamk.fi/yrityksille/tutkimus-kehittäminen-ja-innovointi-seamkissa/>

Society for Research in Child Development. 2007. Ethical standards for research with children. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.4.2020]. Saatavana: <https://www.srcd.org/about-us/ethical-standards-research-children>

Stenvall, E. 2018. Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampere University Press. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1917. Väitösk. [Viitattu 2.6.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0820-9>

Taskinen, S. 2017. "Ne voi opita toisilta": kasvatustieteellinen design-tutkimus maahanmuuttajaoppilaiden osallisuutta edistävästä luokkakäytänteistä. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 360. Väitösk.

Thornberg, R. 2008. School children´s reasoning about school rules. *Research papers in education* 23 (1), 37 - 52.

Vuorisalo, M., Rutanen, N. & Raittila, R. 2015. Constructing relational space in early childhood education. *Early years* 35 (1), 67 - 79.

YLE. 24.3.2020. Korona on vallannut Italian. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.4.2020]. Saatavana: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/03/24/korona-on-vallannut-italian-paavi-franciscus-rukoili-viruksen-uhrien-puolesta>